

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.3, oktober 2013

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1889 (SJ: 741)

Andre udgaver

VU *Værker i Udvalg* 4

Gskv *Grundtvigs skoleverden* 2

Teksten er etableret af Henrik Yde

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Henrik Yde, redigeret af Klaus Nielsen og Stine Holst Petersen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. K.E. Bugge

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

|A:276 |VU:416 |Gskv:202

Om Indretningen af Sorø Academi til en *Folkelig Høiskole* .

Majestæten har allernaadigst tilladt mig at udvikle mine Tanker om, hvordan *Academiet i Sorø* kunde blive en Anstalt til almindelig, *folkelig* Dannelse og Oplysning, aldeles *skildt* fra *Latin-Skolen* og *Kostgængeriet*, hvormed det nu er forenet, og skøndt jeg neppe har Mod til at skrive meer om en Sag, der i de fleste Lærdes Øjne er barbarisk og næsten i Alles Øjne fantastisk, saa byder dog min faste og velgrundede Overbevisning om Sagens Vigtighed, ja Nødvendighed, baade for Kongen og Folket, mig med Taknemmelighed at benytte Tilladelsen, om det dog maaske kunde lykkes mig at stille Sagen i sit rette, lige saa klare som uskyldige Lys.

Forudsætte maa jeg imidlertid her, hvad jeg saa tit har stræbt at vise, at hvor Almeen-Oplysning skal være mere end et tomt Ord eller et blot Skin, hvor Regiering og Folk virkelig skal lære at forstaae hinanden, hvor Styrelsen skal blive folkelig og Folke-

Stemmen efterrettelig, og Videnskabeligheden frugtbar og paaskiønnet af Folket, der maa findes hvad jeg kalder en “Folkelig Høiskole”, men hvad der omtrent skal være mig lige kiært under [|A:277](#) alle Navne, naar kun Ungdommen der kan lære at kiende og elske sit *Fædreneland* og sit *Modersmaal*, og oplyses om *det Borgerlige Selskab*, de tilhøre, som en herlig Skabning til fælles Bedste, hvori alle Stillinger kan være lige hæderlige og glædelige, naar man kun faar Øie paa deres giensidige Uundværlighed, og lærer af Erfaring, at sand menneskelig Dannelse og aandelig Nydelse lader sig forene med alle Stillinger, og kan fattes i dem alle.

Dette maa jeg forudsætte, ikke fordi jeg tør sige, det er almindelig erkendt iblandt os, men fordi en gientagende Udvikling heraf kun [|VU:417](#) vilde trætte Majestæten, som heller neppe tvivl [|Gskv:203](#) ler om Ønskeligheden af en Anstalt til saa stort og godt et Øiemed, men kun om Udførligheden og Frugterne deraf.

Hvad nu Frugterne angaaer, da gjælder det om enhver Indretning som om ethvert Træ, man planter, at *Frugten* deraf kan kun *Tiden* vise, og at Lykke vil der til Alt, som skal lykkes og trives, saa *Udførligheden* er det Eneste, man forud nogenlunde kan beregne, og for mine Tanker derom udbeder jeg mig Majestædens allernaadigste Opmærksomhed.

I Alt hvad der skal udrettes ved Mennesker er efter mine Tanker ikke Forskrifterne, men Menneskerne selv Hovedsagen, thi hvad de *ikke kan*, det *gjør* de *ikke* heller, om de end nok saa stærkt forpligtes dertil og nok saa hellig love det, og hvad de *ikke vil*, det *gjør* de saa *slet*, som de tør, og det bliver i al *aandelig* Virksomhed det sletteste mueligt. Anvendes dette paa Akademiet i Sorø, da følger deraf, at om det end befaledes Professorerne der at virke udelukkende for den Danske Ungdoms folkelige Dannelse og Oplysning, saa skedte det dog slet ikke, hvis de ikke kan og kun yderst slet, hvis det ej var med deres gode Villie, og jeg formoder, at netop den Betragtning har indskudt Majestæten Tvivl om Udførligheden.

Det er nemlig klart, at skøndt man neppe kan nævne [|A:278](#) noget Kundskabsfag, der jo kunde blive meer eller mindre frugtbart til Ungdommens Oplysning og Dannelse, saa maatte dog Alt paa en *folkelig Høiskole* drives *levende* og *folkelig*, medens vore fleste Videnskabsmænd ei kan meddele deres Kundskaber uden i et barbarisk Konstsprog og med et Pedanteri, som om alle Tilhørerne skulde blive ligesaadanne *Professorer* i Faget, som de, og desuden maa ved en folkelig Høiskole *det* altid blive Hovedsagen, som ikke blot kan være nyttigt og lysteligt for enkelte Faa i en vis Stilling og med særegne Anlæg, men for *Alle*.

Hvad vi nu Alle, baade Høie og Lave, Lærde og Læge, kan og skal have tilfælles, er unægtelig kun *Menneskelighed*, *Fædreneland* og *Modersmaal*, saa derom maa paa den folkelige Høiskole Alting

dreje sig, og, skal Indretningen lykkes, dreie sig derom med Liv og Lyst, og selv *Menneskeligheden* maa betragtes *folkelig*, da det kun er *enkelte* høitbegavede Sjæle, der virkelig kan fatte og føre et *høiere* Menneske-Liv, end der er det Folk eget, de tilhøre, saa, vil man gjøre Menneskene i det Hele til mere, gjør man dem kun *mindre*, ligesom man ved at ville gjøre Alle til Videnskabsmænd gjør de 99 af 100 til Narre.

Naar nu *Folkelighed*, *Fædreland* og *Modersmaal* skal være den levende Middelpunkt for Dannelsen og Oplysningen, man stræber at opelske og udbrede, da maa der i det mindste være *Een*, som, forholdsviis, er Mester i *Modersmaalet*, ikke blot som det findes i *Bøgerne*, men fremfor Alt, som det lever i Folkemunden, med hele sin Rigdom af fyndige Ordsprog og mærkelige Egenheder, og dette sit fortrolige Bekiendskab med det fælles Modersmaal maa han stræbe levende at meddele Ungdommen til dens Gavn og Glæde, vel vidende, at *Een* eller *Ingen* af disse skal være Professor eller Skribent, men de skulle alle, om mueligt, forstaa hvad de høre, tænke ordenlig og kunne tale tydelig og flydende om, hvad de tænker og hvad de veed.

Een i det Mindste maatte der ogsaa være, som baade kiendte og elskede *Fædrelandets Historie*, og kunde fortælle den livlig, thi Ungdommen skal jo ikke plages med Navne, Aarstal og alle haande Smaating, der i det Høieste har Værd for en enkelt *Professor*, men skal blive opmærksom paa, hvad Stort og Godt der er skedt i dens eget Land, hvilke Farer det har giennemgaaet og hvad Ære, det har vundet, saa det kan føles, hvad Krav det har paa os Alle, og hvad Haab vi tør nære om dets Fremtid.

Een i det mindste maatte der ogsaa være, som kiendte og elskede *Folkesangen* baade i sin ældre og nyere Skikkelse, og som enten selv kunde være *Forsanger*, eller havde dog en fast Medhjælper, som kunde være det, thi skøndt man ligesaa lidt maa lægge an paa at danne hele Ungdommen til Konst-Sangere, som til Lærde, saa er dog Folkesangen, naturlig benyttet, fra Arildstid det frugtbareste Dannelses-Middel, og maa spille en Hovedrolle hvor Ungdommen skal være og lære med *Lyst*, og er især hos os baade saa rig og almindelig afholdt, at den, fremmet med Liv, vilde, som i Grækenland, bringe Stenene til at dandse i Takt.

Een i det Mindste maatte der ogsaa være, som havde seet sig godt om i *Fædrelandet* og kiendte ikke blot Stædernes Beliggenhed og Egnenes smukke Udsigter, men ogsaa Folkene, deres Sysler, Næringsveie og herskende Tankegang, thi saa kiedsommelige som en geografisk Beenrad og statistiske Tabeller er for Ungdommen, saa morsom og lærerig er derimod en levende Forestilling om Fædrelandets og Folkets hele Beskaffenhed, deres Næringsveie og Hjæpekilder.

Endelig maatte der vel saare ønskes en *Lovkyndig*, der,

uden at bryde sig om Romer-Retten, kunde og vilde give Ungdommen en sand og levende Forestilling om *Fædrelandets Statsforfatning og Lovgivning*, fordem |A:280| og nu, men da en saadan "Dansk" Jurist nu neppe er at finde, maatte den, der fortalte Ungdommen Fædrelandets Historie i det Hele, see til at gjøre Afsavnet saa taaleligt som mueligt.

Hermed er slet *intet udelukt* af den folkelige Kundskabs-Kreds, men kun ligesom indstregt hvad der *maatte* findes for at gjøre den tilsigtede Nytte og give Anstalten sit eiendommelige Præg, som den ikke faar ved hvad den har tilfælles med Universitetet, men ved hvad den har for sig selv.

At saaledes en *levende* Meddelelse af mangehaande Kundskaber, lingvistiske og matematiske, natur- og verdenshistoriske, ogsaa paa den folkelige Høiskole kunde nytte og fornøie Endeel, og at fremfor Alt Bekiendskabet med den folkelige, især poetiske og historiske Del af *Fædrelandets Literatur* maatte og vilde mægtig udbrede sig og skabe os en splinterny *Læseverden*, følger af sig selv, men det maa dog huskes, at *Alt* er *ei* for *Alle*, og at *Boglæsning* ei engang for Embedsmændene, endsige da for *hele Folket* kan eller maa være en *Hovedsag*, naar Enhver skal være dygtig i sit og passe paa sin Hylde, eller naar *Livets* mangehaande daglige *Sysler* skulle drives med *Lyst* og *Flid*, saa det er en sand borgerlig Ulykke, naar man tænker, |Gskv:206| Folk blive dygtigere til Alting, jo mere de læse, skrive eller regne, da de meget mere derved snart kan blive udygtige til alt *andet*, selv til at tænke og tale.

Om nu *Sorø*, som saa rigelig har de *udvortes* Midler til Indretningen af en folkelig Høiskole, ogsaa har de *Indvortes*, kan vel ei siges for vist, før Prøven viser det, men da kun en *Enestes*, nemlig *Ingemanns*, Virksomhed der har været beregnet paa *Fædreland* og *Modersmaal*, og da heller Ingen af de Andre, saa vidt jeg veed, har viist nogen Varme for den folkelige Sag, saa er det ikke at formode, Indretningen vilde lykkes, med mindre *Inge* |A:281| *mann* fik i det Mindste tre, fire dygtige Medhjelpere, men dermed kunde man ogsaa godt begynde, og lade Tiden vise, hvilke folkelige Kræfter Akademiet desuden muelig giemmer i sit Skiød, og hvor stor Søgningen vilde blive.

Hvorledes nu Ungdommens Ledere bedst skulde bære sig ad med at |VU:420| opelske og udbrede folkelig Dannelse og Oplysning, er vist nok et meget vigtigt Spørgsmaal, men som først Erfaringen kan lære, thi hvor det gælder om at lære endel Bøger udenad for saa at overhøres i dem og faae "godt eller slet" skrevet paa sit Skudsmaal, der kan man sagtens forud bestemme, i hvad Orden og under hvilke Former dertil skal arbeides, men hvor Opgaven er at vække og nære Ungdommens *Fædrelands-Kiærlighed* og *Opmærksomhed paa Livet*, og at veilede dem til en Dannelse og Oplysning, der skal være sin *egen Løn*, fører *ikke* til noget "Levebrød", men maa selv forrente

sig i *Livet*, der er det Tingen at finde dygtige, livfulde, *paalidelige* Redskaber og give dem al muelig Frihed til at prøve deres Kræfter og gøre deres Bedste. Især i *Førstningen* er dette aldeles nødvendigt, da selv de af os, der er klogest paa Livet og Lovene for dets Udvikling, maa bekiende vor Uvidenhed eller Uvished i mange Henseender, ja, kan tit vide, hvad der var det bedste, men fattes Evne til at udføre det.

I vort Land kan man nu vel ei godt tænke sig en Oplysnings-Anstalt, hvor der ikke skulde være *befalede* Prøver (Examiner) baade ved *Indgangen* og *Udgangen*; men at man ved den fol|Gskv:207kelige Høiskole enten maa opgive *dem* eller opgive *den*, er dog soleklart, thi tænke vi os Udsigten til "*Levebrød*" eller *Eneretten* til at drive en vis Konst og Næringsvei borte fra Examinerne ved Universitetet, da er vi visse paa, Faa eller Ingen vilde underkaste sig dem, og vil man altsaa have den folkelige Høiskole besøgt og benyttet, uagtet der *hverken* er *Levebrød* eller *Enerettigheder* at lokke med, da maa Besøget være |A:282aldeles frit for alle dem, der vil føre sig skikkelig op. Det er altsaa en *Nødvendighed* at holde alle *befalede* Prøver borte fra den folkelige Høiskole, men det er *ingen sørgelig* Nødvendighed, thi dels beviser *Tydslands, Frankerigs* og *Engelands* Exempel, at vor Examens-Tro er en ugrundet Overtro, og dels kan man paa den folkelige Høiskole ved at indføre *frie* Prøver høste al den Nytte af Examiner, de muelig kan yde uden at lide den Skade, de hidtil har stiftet. Den eneste Nytte, *saadanne* Examiner muelig kan stifte, er nemlig at vække Kappelyst, og den vækkes allerbedst, naar Væddeløbet, som ved de Olympiske Lege, er en fri Sag og Dygtighedens Løn kun en Oliekvist.

Hvad nu endelig *Bestyrelsen* angaar, da maatte den, *under* Majestæten, saavidt mueligt, findes paa *Stedet*, og fremfor Alt *ikke* i Directionen for Universitetet og de lærde Skoler, som, selv med den |VU:421bedste Villie, umuelig ved Siden af kunde bestyre en Anstalt til *folkelig* Oplysning og Dannelse, uden enten at kvæle den i Fødselen, eller dog aldeles forknytte den i Vexten. Ligesom det *Ridderlige Academi* havde sin *Hovmester*, saaledes maatte det *Folkelige* ogsaa have sin nærværende, og naar det blev en ædel og nogenlunde folkelig Mand, da, jo høiere paa Straa, des bedre, thi hele Folkets Ungdom trænger til at have Adel og Ridderlighed for Øie, og den Deel af Ungdommen mest, som staar mest Fare for at blive pøbelagtig.

Dog, dette vil vist være nok til at vise Majestæten, hvordan *jeg* *tænker* mig den virkelige Udførelse, og kun dertil var disse Linier bestemte, thi naar *Majestæten* allernaadigst havde besluttet, at *Academiet* i Sorø skulde indrettes til en Anstalt for Ungdommens folkelige Dannelse og Oplysning paa Moders|Gskv:208maalet, og da vilde nedsætte en Commission af Mænd, der blot ikke (som saa

mange af vore Lærde) var Fiender af Ideen, og der undtes mig en Stemme deri, da vilde Maaden, hvorpaa det hele i det |A:283mindste foreløbig bedst lod sig ordne og indrette, sikkert kunne træde langt klarere frem for *Majestæten* end blot i min Fremstilling; thi, blandt andet, er det høist rimeligt, at jeg, ved i mange Aar at være næsten ene om Ideen, ogsaa betragter den noget eensidig og overseer Adskilligt, der baade kunde klare Forestillingen og maatte ved Udførelsen tages i Betragtning.

Kun tillade *Majestæten*, som allernaadigst har skienket Sagen Opmærksomhed før nogen Anden, lige siden jeg første Gang havde den Lykke at nævne den for *Prindsen*, at jeg paa det inderligste gientager min Bøn om, at *Sagen* maatte vinde *Majestæten*s allernaadigste Bifald, saa *Konge-Ordet* kalder en Indretning tillive, der sikkert vil have det Kaar, "at den aldrig skal døe", hvormange Klædninger den end maa opslide, og vel heller aldrig taale, at den *Kongelige Stifters* Navn taber Glandsen, det levende deler med alle Folke-Heltenes fra Arildstid!

Hvorfor min Bøn nu er mere paatrængende end nogensinde før, vil *Majestæten* ogsaa her allernaadigst tillade mig at nævne.

Som Historiker har jeg længe seet, hvad nu er soleklart, at *Nationaliteterne* i dette Aarhundrede daglig mere vaagne overalt baade med deres Dyder og Lyder, og at derfor en Anstalt til folkelig Oplysning og Dannelse er nødvendig allevegne, naar ikke det *Parti*, der giver sig selv Bestalling paa at være *folkeligt*, men er dog intet mindre, skal komme til at gælde derfor og undergrave det Borgerlige |VU:422Selskab. Hvor nu Regieringen ikke, besjælet af Folkets virkelige Aand, tager Sagen i sin Haand, der bliver enten Folkemængden liggende i sin grove Vankundighed, til et Rov for Dagbladene og egennyttige, herskesyge eller dog vildfarende Ledere, eller om der end reiser sig en folkelig Oplysnings-Anstalt, bliver den en *Partisag* med skæv Retning. Det Sidste vilde sikkert blive Tilfældet her, hvor |Gskv:209Ideen er oprundet og maa tiltale Folkets histo|A:284riske Natur, saa, hvis mit store Haab om den *Kongelig* Danske Høiskole glippede, vilde jeg have det store Uheld at have medvirket og maatte fremdeles medvirke til Noget, der sagtens kun blev lidt af hvad jeg ønskede, men meget af hvad jeg har bedt Gud bevare Danmark fra! Saaledes seer jeg Sagen indvikle sig og skønner ikke rettere, end at det nu er den yderste Time for en Kongelig Dansk Høiskole at lykkes i, men ogsaa det *allergunstigste* Øieblik, da Folket begynder at føle sit Savn, da Partiet selv maa indrømme det, og er dog endnu baade indvortes og udvortes for smaaligt til enten at fatte eller udføre en *stor* Idee.

Derfor beder jeg nu ret inderlig *Majestæten* skænke *Danskheden*, den fra Vuggen, ja, af Modersliv mageløs kongelige og kongetro *Danskhed* Sorø Academi, saa den ikke skal oversvømmes af Pøbelagtigheden, fuul under alle Navne og Skikkelser, men

oplives og klares til Ære, Gavn og Glæde baade for Kongen og
Folket! Ja, det give Gud!

Allerunderdanigst
N. F. S. Grundtvig

9. Februar 43.